

Charczuk, Wiesław

Ewolucje strukturalne w podlaskiej komendzie NSZ lipiec 1945 - październik 1947

Szkice Podlaskie 12, 71-79

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wiesław Charczuk

EWOLUCJE STRUKTURALNE W PODLASKIEJ KOMENDZIE NSZ LIPIEC 1945 - PAŹDZIERNIK 1947

Po uznaniu latem 1945 roku Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej przez aliantów, Rada Jedności Narodowej (rząd Polskiego Państwa Podziemnego) postanowiła się rozwiązać. Stronnictwo Narodowe, które było głównym filarem obozu narodowego i jego oddziały zbrojne (Narodowe Siły Zbrojne, Narodowe Zjednoczenie Wojskowe i Narodowa Organizacja Wojskowa) opowiadały się za kontynuowaniem konspiracji.

Wołę walki obozu narodowego z komunizmem wyraża odezwa z końca 1945 roku: „Stoi przed nami walka. Nie tylko zresztą walka zbrojna, co polityczna. [...] Jeśli jako naród utrzymamy się na płaszczyźnie katolickiej i polsko-narodowej, jeśli nie dopuścimy do naszej duszy marksizmu, jeśli w imię katolickiego narodu i katolickiego państwa wytworzymy ten powszechny wszechpolski ruch walki – zwyciężymy”¹.

Obóz narodowy uważał, że należy nadal trwać niezłomnie, albowiem współdziałanie i kompromis z komunistami nie są możliwe. W celu usprawnienia działania w konspiracji podlaskiej Komendy NSZ poczynione zostały zmiany strukturalne.

W wyniku rozłamu w NSZ nowym Komendantem Okręgu NSZ „Podlasie” został oficer sztabowy XII Okręgu, mjr Szczepan Piszczek „Hubert” vel „Tomasz”. W lipcu 1945 roku do punktu kontaktowego NSZ przy ul. Sekulskiej 6 u Janiny Bujalskiej w Siedlcach dotarł rozkaz podpisany przez ppłk. Stanisława Miodońskiego „Sokoła”. W swoim rozkazie informował, że jako Komendant XII O NSZ – Związku Jaszczurczego, tworzy nowy okręg NSZ, nadając mu numer XII – taki, jaki posiadał w okresie okupacji niemieckiej. Jednocześnie ppłk Stanisław Miodoński wzywał wszystkich członków SN i sympatyków NSZ do wstępowania w szeregi NSZ. W rozkazie stwierdzał, że reprezentuje czystą linię NSZ, a wszyscy inni podszycają się tylko pod NSZ. W odpowiedzi na ten rozkaz KO XVII NSZ-AK [ramach Tymczasowej Narodowej Rady Politycznej Ziem Wschodnich została zmieniona numeracja Komendy Okręgu z XII na XVII, która obowiązywała od lutego do lipca 1945 roku – przyp. W. CH.] Jan Roguski „Perkuła” wydał rozkaz potępiający ppłk. Stanisława Miodońskiego, nazywając go „samozwańcem” i „buntownikiem”.

Oficer organizacyjny Okręgu XVII NSZ Tomasz Nowak „Rasław” po-

¹ Odezwa Stronnictwa Narodowego z końca 1945 roku (zbiory autora).

informował członków NSZ, że dawni rozłamowcy Marian Krasuski i Jerzy Iciaszek „Wiktor”, wysuwając ppłk. Stanisława Miodońskiego jako nowego komendanta, dokonali rozłamu w XVII O NSZ, tworząc z rozłamowców nowy XII O NSZ „Podlasie”. Za rozłamowcami (tj. za Stanisławem Miodońskim, Marianem Krasuskim i innymi opowiedział się komendant powiatu sokołowskiego, oddział Józefa Posiały „Strąka” działający na terenie powiatu siedleckiego i terenach na południe od Siedlec). Do XVII O NSZ należała wschodnia część powiatu siedleckiego, powiat radzyński i oddział Pogotowia Akcji Specjalnej w Siedlcach pod dowództwem Stanisława Oknińskiego „Zycha”²

Szczególną nienawiścią do ppłk Stanisława Miodońskiego i jego ludzi pałał kpt. Jan Morawiec „Rębacz”, który będąc w sierpniu 1945 roku na terenie XVII O NSZ, powiedział: „[...] najpilniejszą sprawą dla PAS i AS O XVII jest likwidacja głównych rozłamowców: Stanisława Miodońskiego „Sokół”, Mariana Krasuskiego i Jerzego Iciaszka „Wiktor”³. W połowie sierpnia 1945 roku odbyła się odprawa w Lucynowie (gmina Czuryły w powiecie siedleckim) u Czesława Dybowskiego, członka NSZ. W jej trakcie Jerzy Wojtkowski „Drzazga” przekazał dowództwo PAS i AS Okręgu XVII Romanowi Jaroszyńskiemu „Roman”⁴.

We wrześniu 1945 roku rozkazem Komendanta Głównego NSZ ppłk Stanisław Miodoński „Sokół” został przeniesiony na stanowisko KO Dolnośląskiego. W 1945 roku XVII O NSZ „Podlasie” podlegał inspektoratowi lubelskiemu NSZ. Rozkazem KG NSZ gen. Zygmunta Broniewskiego z dnia 1 sierpnia 1945 roku obszar Polski został podzielony na 3 inspektoraty obszarowe: Zachód, Wschód i Południe. Okręg XII NSZ pod dowództwem ppłk. Stanisława Miodońskiego wszedł w zasięg inspektoratu Wschód. Dowódcą inspektoratu został Mirosław Ostromecki „Mirski”⁵.

Na czele Okręgu XVII NSZ-AK stał ppłk Jan Zygmunt Roguski „Perkuła”, „Proporzec”, „Kacper”. Komendantowi Okręgu podlegał sztab Okręgu. Jego szefem został mjr Leonard Dyncz „Świt”, oficerem sztabowym był „Rawicz” (NN). W skład sztabu wchodził: Kajetan Kłomnicki, kpt. Jerzy Wojtkowski „Drzazga” – szef PAS i AS na Okręg XVII, Kajetan Kłomnicki „Raslaw” jako oficer organizacyjny i por. Józef Nowak „Racław” – oficer do zadań specjalnych. Jerzemu Wojtkowskiemu podlegały

² Archiwum Sądu Warszawskiego VIII Wydział Karny (dalej: ASW VIII WK), sygn. VIII KO/914/92/UN. Protokół przesłuchania S. Oknińskiego „Zych”, Warszawa, dnia 16 XI 1950 roku.

³ Tamże, ASW VIII WK, sygn. VIII KO/914/92/UN.

⁴ ASW VIII KO/914/92/UN. Protokół Przesłuchania (dalej: PP) S. Oknińskiego „Zych”, Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie (dalej: WUBP), dnia 1 XII 1950 roku.

⁵ Rozkaz ogólny Dowódcy NSZ gen. S Boguckiego z dnia 5 VIII 1945 roku (zbiory autora).

oddziały leśne działające na terenie siedleckiego: oddział bojowy Józefa Posiały „Straża”, Piotra Kosobudzkiego „Błyskawicy” i oddział Jerzego Wojtkowskiego „Drzazgi” w sile 60 ludzi. Ponadto podlegały mu terenowe oddziały PAS znajdujące się na terenie KO m.in. PAS Siedlce pod dowództwem Stanisława Oknińskiego „Zycha” i Juliana Myrchy „Sambora”⁶. Okręg XVII NSZ obejmował powiaty: węgrowski, sokołowski, siedlecki i łukowski. Na terenie powiatu węgrowskiego KP był ppor. Karol Czapski, który pełnił tę funkcję od grudnia 1944 do 1948 roku. W powiecie sokołowskim w 1945 roku KP był mjr „Zwardoń” (NN). Wg opinii Stanisława Miodońskiego powiat sokołowski był skonsolidowany i wybitnie narodowo nastawiony⁷. W skład KP Sokołów Podlaski wchodził: ppor. Aleksander Mackiewicz „Maciek”, ppor. „Mierzejewski” (NN), por. Henryk Darczuk, Tadeusz Baliński - szef wywiadu KP i por. Franciszek Koć „Szaruga”⁸.

Na terenie powiatu siedleckiego funkcję Komendanta Powiatowego pełnił kpt. Leon Klencner „Zawisza”. Dowódcą placówki w gminie Bielany był Wiktor Jan Chojecki „Jędrak”. Jego oddział liczył około 27 żołnierzy. Tworzyli go: Stefan Dobrzyński „Lancet”, Jacenty Mionek, Piotr Mionek „Śmigły”, Stefan Rozbicki „Śmiały”, Kondraciuk „Flegmatyk”, Bronisław Sadłowski „Bystry”, Józef Zembrowski „Mocny”, Zygmunt Kozłowski „Niepan”, Władysław Piesak „Rak”, Aleksander Bieliński „Chaber”, Czesław Wołos „Kąkol”, Waclaw Wołos „Zdun”, Józef Dmowski „Wróbel”, Jan Kudelski „Potok”, Władysław Rozbicki „Grab”, Florian Zembrzusi „Lipka”, Aleksander Jozuski „Belon”, Marian Znamierowski „Czajka”, Roman Dębski „Osa”, Stanisław Skorupka „Truteń”, Wysokiński „Soja”, Franciszek Bubel „Kruk”, Edmund Młonek „Jastrząb” i „Szczygieł” (NN)⁹.

Na terenie powiatu łukowskiego Komendantem Powiatowym został „Lewicki” (NN). Następnie stanowisko to objął Zygmunt Wolanin – komendant placówki NSZ Celiny. Zastępcą komendanta został kpr. pchor. Zbigniew Rybak „Orlicz”. Wywiadem na terenie KP Łuków kierował Hieronim Branicki „Tadeusz”. Oficerem organizacyjnym był Edmund Baranowski „Andrzej”¹⁰.

W sierpniu 1945 roku na mocy amnestii ujawnił się prawie cały sztab XVII KO. Po ujawnieniu się sztabu XVII KO i działań operacyjnych UBP zorganizowana działalność NSZ przestała istnieć. XVII KO NSZ została rozbita. We wrześniu 1945 roku z obozu z ZSRR przybył Karol Sęk – były

⁶ ASW VIII WK, sygn. VIII KO/914/92/UN. PP S. Oknińskiego „Zych”.

⁷ Meldunek Grab XII (kryptonim XII Komendy Okręgu NSZ „Podlasie” w okresie okupacji hitlerowskiej – W. CH.) do KG NSZ z dnia 6 VIII 1945 roku, [w:] *Narodowe Siły Zbrojne*, oprac. L. Żebrowski, Warszawa 1994, t. I, s. 160-161.

⁸ M. Krasuski, *Zarys historii XII KO NSZ* (zbiory Zygmunta Goławskiego).

⁹ Wykaz członków oddziału NSZ z terenu gminy Bielany sporządzony przez dowódcę oddziału Wiktora Jana Chojeckiego (zbiory autora).

¹⁰ M. Krasuski, A. Stolcman – relacje (zbiory Zygmunta Goławskiego).

szef wywiadu XII KO. Rozpoczął on zabiegi mające na celu utworzenie nowej Komendy Okręgu. W tym celu jeździł na odprawy do KG NSZ w Warszawie. Sprawy organizacyjne omawiał z oficerem KG NSZ Janem Morawcem „Rębaczem”. Łącznikami pomiędzy KG NSZ a nową KO NSZ byli: „Mir” i „Rasław”, z którymi Karol Sęk omawiał przyszłą strukturę organizacyjną KO. KG NSZ na Komendanta Okręgu zaproponowała Wincentego Pieca „Łaska”, natomiast na szefa wywiadu Karola Sęka, który miał jednocześnie kierować działalnością trzech oddziałów PAS. Działacz ten utrzymywał kontakty z dowódcą oddziału PAS na terenie powiatu sokołowskiego Władysławem Maliszewskim „Władkiem”. Łącznikiem między „Władkiem” a Karolem Sękiem był „Nizinka” (NN)¹¹.

W pierwszych dniach grudnia 1945 roku mjr Karol Sęk zaczął na nowo tworzyć XII O NSZ. W dniu 4 grudnia 1945 roku na odprawie zorganizowanej w Warszawie rozkazem KG NSZ Karol Sęk objął stanowisko zastępcy Komendanta Okręgu i szefa wywiadu ww. Okręgu. Taki stan istniał w sztabie XII KO do kwietnia 1946 roku. Do kwietnia 1946 roku KO był Wincenty Piec vel „Szymon” Ze względu na opieszałość Wincentego Pieca w organizowaniu struktury Komendy Okręgu NSZ, rozkazem KG NSZ został zwolniony ze stanowiska KO. Rozpoczęto prace nad tworzeniem struktur w terenie.

W styczniu 1946 roku Karol Sęk zapoznał Stanisława Oknińskiego z Wincentym Piecem. W lutym 1946 roku Stanisław Okniński nawiązał kontakt ze swoimi kolegami – członkami NSZ: Henrykiem Matlakowskim, Stańczukiem „Urwisem” i „Szpakiem”. W pierwszej połowie 1946 roku na terenie powiatu sokołowskiego w ramach wzmocnienia sil w okolicach Kosowa Łąckiego doszło do spotkania Stanisława Oknińskiego z oddziałem Władysława Maliszewskiego „Władka” i „Szacha”(NN)¹².

Wiosną 1946 roku w wyniku aresztowań przeprowadzonych przez UB w Komendzie Głównej NSZ Karol Sęk co prawda utracił kontakt z kpt. Janem Morawcem i Tadeuszem Zawadzińskim „Wojciechem”, ale w maju 1946 roku nawiązał kontakt z ppłk. „Rafałem” z KG NSZ. Kontakt za jego pośrednictwem Karol Sęk utrzymywał aż do stycznia 1947 roku. Potem, wskutek aresztowania ppłk. „Rafała”, został on zerwany. Od grudnia 1945 roku do maja 1946 roku struktura organizacyjna nowo powstającego zgrupowania NSZ pod nazwą XII KO przedstawiła się w sposób następujący.

Dowódcą PAS-u na teren powiatu siedleckiego był Franciszek Krasuski „Wieniawa”. PAS powiatu sokołowskiego podlegał Władysławowi Ma-

¹¹ Archiwum Związku Żołnierzy NSZ w Siedlcach materiały nieuporządkowane. Protokół wykonania kary śmierci na Karolu Sęku, Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Warszawie, dnia 7 VI 1952 roku.

¹² WUBP w Warszawie, Warszawa, dnia 28 XII 1950 roku, ASW VIII KW, VIII-KO/914/92/UN. PP K. Sęka.

liszewskiemu „Władkowi”.

W grudniu 1945 roku szefem Pogotowia Akcji Specjalnej i Akcji Specjalnej został Wincenty Piec, który jednocześnie w KO pełnił funkcję oficera organizacyjnego. Oficerowi organizacyjnemu podlegał PAS na miasto Siedlce pod dowództwem Stanisława Oknińskiego. Od drugiej połowy sierpnia 1945 roku z rozkazu mjr. Jana Morawca „Rębacz” zaczęto organizację ściśniać, kładąc duży nacisk na rozwój PAS i AS. Po objęciu dowództwa nad okręgowym PAS przez por. Romana Jaroszyńskiego nastąpił rozwój tej organizacji. Adiutantem Romana Jaroszyńskiego został st. sierż. Grzegorz Borys „Żuraw”. Komendantem Powiatowym PAS na powiat siedlecki mianowano Stanisława Oknińskiego „Zycha”, a jego zastępcą Juliana Myrchę „Sambora”. Aktywnymi żołnierzami PAS na terenie powiatu siedleckiego w 1945 roku byli: Zdzisław Szpakowski „Błyskawica”, Roman Ziółkowski i Mieczysław Rejenciak „Konrad”. Działalność PAS KP „Siedlce” była bardzo krótka z powodu aresztowania Juliana Myrchy „Sambora”. Był on właścicielem posesji przy ul. Sekulskiej 8 i tam znajdowały się punkty kontaktowe dla członków NSZ, broń, mundury i ubrania cywilne. Z posesji „Sambora” UB zabrano broń i dokumenty PAS „Siedlce”. W kwietniu 1946 roku na terenie powiatu sokołowskiego został rozbity przez oddział Wolność i Niezawisłość (dalej: WiN) oddział NSZ „Władka”.

W tym samym czasie w tajemniczych okolicznościach zginął Wincenty Piec „Łaska”. Po rozbiciu oddziału PAS „Władka”, PAS KP Sokołów Podlaski odpadł od XII KO. Śmierć Wincentego Pieca „Łaska” spowodowała, że Karol Sęk „Karol” utracił kontakt z terenem. 15 sierpnia 1946 roku z rozkazu KG NSZ mjr Karol Sęk został mianowany z p.o. na KO XII, a Stanisław Okniński „Zych” na podporucznika i p.o. Komendanta PAS XII Okręgu. W przypadku powiększenia się Okręgu Podlasie KG NSZ miała przysłać oficera do sztabu XII KO. Szefem PAS na miasto Siedlce został od sierpnia 1946 roku Henryk Matlakowski „Walek”, a szefem KP PAS Franciszek Krasuski „Wieniawa”. W grudniu 1946 roku na wskutek niesnasek między „Wieniawą” a Stanisławem Oknińskim, szefem PAS na powiat Siedlce został Stanisław Okniński, a jego zastępcą Henryk Matlakowski. 1 kwietnia 1947 roku został stworzony nowy oddział PA, którego dowództwo objął Tadeusz Kokot „Jerzy”, a potem Tadeusz Moniuszko „Bej”.¹³

Od momentu, kiedy Karol Sęk został KO przybrał sobie pseudonim „Jakub”. W połowie 1946 roku XII Okręg NSZ na terenie powiatu siedleckiego i łukowskiego liczył około 60 żołnierzy¹⁴. Przy XII O NSZ pozostały

¹³ WUBP w Warszawie, Warszawa, dnia 4 XII 1950 roku, ASW VIII WK, sygn. VIII/914/92/UN. PP T. Moniuszki.

¹⁴ WUBP w Warszawie, Warszawa, dnia 16 XII 1950 roku, ASW VIII KO, sygn. VIII-KO/914/92/UN PP S. Oknińskiego, R. Mikołajczuk, *Przyczynek do historii XII Okręgu Podlaskiego Narodowych Sił Zbrojnych w okresie okupacji sowieckiej 1944-1950*, [w:]

tylko PAS Powiat Siedlce i PAS Siedlce miasto. Jeżeli chodzi o strukturę organizacji, Karol Sęk jako Komendant Okręgu twierdził, że struktura wojskowa, na jakiej były oparte dawniej NSZ, jest niedobra. System taki mógł być jeszcze stosowany tylko tam, gdzie okręgi są liczne i dysponują dużym terenem oraz dużą liczbą ludzi. Okręg XII liczył około 60 ludzi. Karol Sęk proponował działanie oddziałów PAS metodami niewojskowymi, tzn. zniesienie wszelkiej terminologii wojskowej, wszelkich meldunków, itp. Działanie miało polegać na stosowaniu metod grup niewojskowych (bandy) tj. otrzymanie wiadomości od wywiadowcy na jakąś akcję, ustne zawiadomienie ludzi, dokonanie akcji, podział pieniędzy bez żadnych pokwitowań ani rozliczeń. Akcje zlecał przeważnie KO.

Do sierpnia 1946 roku struktura XII KO NSZ była podobna do wcześniejszej tzn. był KO, oficer organizacyjny, szef wywiadu. Szef PAS-u. W sierpniu 1946 roku Stanisław Okniński był K PAS XII O i jednocześnie pełnił funkcję K PAS Siedlce. Po ujawnieniu przez Stanisława Oknińskiego „Zycha”, że XII KO NSZ nie wykazuje już tendencji rozwojowych, KO Karol Sęk „Jakub” w grudniu 1946 roku rozkazem ustnym utworzył rejon PAS „Topór I” obejmujący Siedlce miasto i okolice oraz rejon PAS „Topór II” obejmujący powiat siedlecki. 1 kwietnia 1947 roku została utworzona nowa grupa dywersyjna pod kryptonimem „Wiąz”, która była podzielona na sekcje. Początkowo było ich dwie, a potem trzy. Twórcą grupy był Tadeusz Moniuszko „Mrok”, „Bej”, „Zjawa”. Pierwszym dowódcą PAS „Wiąz” został Tadeusz Kokot „Jerzy”, a potem Tadeusz Moniuszko. Oddział miał być przedłużeniem formacji Jerzego Wojtkowskiego „Drzazga”. Składał się z członków NSZ – uczniów Gimnazjum Mechanicznego w Siedlcach zagrożonych aresztowaniem przez aparat UB. W skład oddziału „Wiąz” weszła sekcja siedlecka NSZ, której dowódcą w listopadzie 1946 roku był Henryk Matlakowski „Walek”, zastępcą dowódcy sekcji Karol Sawicki „Mały”. W jej skład wchodził: Władysław Jarosz „Sokół”, Mieczysław Baran „Ząb”. Jej dowódcą miał zostać przyjaciel Tadeusza Moniuszki – Tadeusz Kokot „Jerzy” - oficer WP, jednak zrezygnował ze stanowiska dowódcy grupy dywersyjnej PAS i na jego miejsce mianowano Tadeusza Moniuszkę. Grupę dywersyjną PAS tworzyli „spaleni” członkowie PAS „Siedlce”, ochotnicy zwerbowani przez Tadeusza Moniuszkę i czteroosobowy oddział Stanisława Wierzchuckiego „Sęka”.

Początkowo grupa dywersyjna „Wiąz” liczyła 14 osób. W maju 1947 roku dowództwo nad oddziałem objął Tadeusz Moniuszko „Mrok”. Wtedy oddział powiększył się. Przybyli do niego „Danek” (NN), „Halina” (NN), „Komar” (NN), „Lis” (NN), Karol Sawicki „Mały” i Janusz Olczak „Kobus”. Szefem oddziału początkowo był „Danek”, a następnie Karol Sawicki

„Mały”. Dzielił się on na sekcje. W skład sekcji gospodarczej wchodziło czterech żołnierzy: Henryk Jasiński „Grom”, Waław Kalicki „Wrzos”, Ryszard Mikołajczuk „Szkot” i Janusz Olczak „Kobus”. Dowódcą tej sekcji był kpt. Karol Sawicki „Mały”. Sekcja była uzbrojona w: 1 rkm, 2 kbk, 2 automaty PPSz, 1 pistolet, granaty. Zadaniem sekcji gospodarczej było prowiantowanie oddziału oraz jego ubezpieczenie czasie marszu.

Dowódcą sekcji drugiej był Tadeusz Moniuszko „Zjawa”. W skład tej sekcji wchodzi Stanisław Wierzchucki „Sęk”, Marian Kordys, „Boruta”, „Danek” i „Halina”. Zadaniem jej było przeprowadzanie akcji rekwizycyjnych żywności i ubrań ze spółdzielni, sklepów i akcje na kasy oraz inne akcje wymierzone w instytucje państwowe, wagony pocztowe. W sierpniu 1947 roku została zorganizowana trzecia sekcja – egzekucyjna, którą tworzyli członkowie z pierwszej i drugiej sekcji: Marian Kordys, Janusz Olczak „Kobus” i Henryk Jasiński „Grom”. Dowódcą trzeciej sekcji był „Komar” (NN)¹⁵. W czerwcu 1947 roku skład oddziału ustalił się następująco: Tadeusz Moniuszko „Mrok” – dowódca, Karol Sawicki „Mały” – zastępca dowódcy, Henryk Jasiński „Grom”, Janusz Olczak „Kobus”, Józef Wysokiński, Ługowski „Sosna”, Antoni Makowski „Żbik”, Marian Kordys „Czarny” Ryszard Mikołajczuk „Rys”, Waław Kalicki „Parasol”, Stanisław Taraszewski „Orzeł”, „Wił” (NN), „Winer” (NN), „Halina” (NN) i „Komar” (NN). Taki skład oddziału PAS był od czerwca 1947 roku do 30 września 1947 roku¹⁶.

W czerwcu 1947 roku na wskutek wyspy Jana Osiela „Jastrzębia”, został zlikwidowany przez Urząd Bezpieczeństwa PAS „Topór I”. Wtedy Karol Sawicki i Janusz Olczak przyłączyli się do oddziału „Wiąz”. Jednocześnie został zlikwidowany przez UB oddział PAS „Topór II”. Żołnierze z tego oddziału zostali aresztowani przez UB lub rozproszyli się, ukrywając się. Dowódca rozbitego oddziału „Topór II” Franciszek Krasuski „Wieniawa” dołączył do oddziału dywersyjnego PAS „Wiąz”. Od czerwca 1947 roku na terenie XII O NSZ pozostał tylko oddział dywersyjny „Wiąz”¹⁷.

Po przejściu żołnierzy z oddziałów „Topór I” i „Topór II” grupa liczyła około 30 żołnierzy. Całością dowodził por. Tadeusz Moniuszko „Bej”, zastępcą dowódcy był ppor. Tadeusz Kokot „Jerzy”. W skład oddziału leśnego „Wiąz” wchodził: Stanisław Okniński „Zych” – Komendant PAS O XII NSZ, Franciszek Krasuski „Wieniawa” – Komendant placówki obejmującej wieś: Pluty, Mroczyki, Śmiary, Roztogi, Andrzej Jastrzębski „Mewa” – zastępca Komendanta placówki Mroczyki Bolesław Szczygielski „Bocian”, „Jesion” (NN), Ługowski „Sosna” – łącznik pomiędzy Komendantem

¹⁵ Ibidem, ASW VIII WKW, sygn. VIII/914/92/UN.

¹⁶ ASW VIII WK, sygn. VIII KO/914/92/UN. PP k. Sawickiego „Mały”, WUBP w Lublinie, Lublin, dnia 6 III 1948 roku.

¹⁷ ASW VIII WKW, sygn. VIII KO/914/92/UN. PP S. Oknińskiego.

Okręgu a oddziałem „Wiąz”, Janusz Olczak „Kobus”, Antoni Makowski „Żbik”, Marian Kordys „Czarny”, Ryszard Mikołajczuk „Ryś” Wacław Kalicki „Parasol”, „Wilk” (NN), „Dąbek” (NN), Stanisław Wierzchucki „Błyskawica”, „Sęp”, Stanisław Taraszewski „Orzeł” i Mieczysław Baran „Ząb”¹⁸.

Oddział podzielony był na sekcje. Dowódcą sekcji PAS na miasto Siedlce był Karol Sawicki „Mały”. Tworzyli ją: Mieczysław Baran „Ząb”, Władysław Jarosz „Sokół”, Eugeniusz Wróbel „Wicher”. Sekcja „Małego” była uzbrojona w: 1 kbk, 2 pistolety, 1 PPSz, 1 minę i granaty Broń dla sekcji dostarczał Karol Sawicki. Oprócz sekcji Karola Sawickiego na terenie miast Siedlce działały sekcje „Wilka” (NN) i Stanisława Wierzchuckiego. Wszystkie sekcje miał kontakt z oddziałem leśnym „Wiąz”. W lipcu i sierpniu 1947 roku Komendantem PAS na miasto Siedlce został Henryk Matlakowski „Walek”. Niedługo na tym stanowisku nastąpiła zmiana i tę funkcję objął Stanisław Okniński „Zych”. W lipcu lub sierpniu 1947 roku przeszedł do oddziału Tadeusza Moniuszki „Mroka”. W nim pełnił funkcję dowódcy PAS-u na powiat siedlecki. Za wiedzą „Zycha” odbywały się kontakty z KO Karolem Sękiem. Najczęściej oddział dywersyjny PAS operował na terenie gminy Domanice w miejscowościach: Tworki, Daćbogi, Mrocзки, Śmiary, Pluty, Pieńki i w lasach przyległych do tych wiosek.¹⁹ Stanisław Okniński „Zych” jako dowódca oddziału PAS walczył z komunistami na terenie Podlasia do listopada 1947 roku. Terenem działań oddziału były powiaty: siedlecki, łukowski i sokołowski. Miejsce postoju oddziału znajdowało się w Jacie²⁰.

Oprócz, oddziału Stanisława Oknińskiego na terenie powiatu siedleckiego działały oddziały leśne NSZ: por. Tadeusza Moniuszki „Beja” liczący około 30 żołnierzy, oddział Franciszka Dziewulskiego „Wilka” liczący około 20 żołnierzy, oddział Tadeusza Ługowskiego „Krogulca” z około 20 żołnierzami²¹. Ogółem operowało w oddziałach PAS NSZ około 70 żołnierzy.

W tym czasie sekcje PAS w Siedlcach były pod dowództwem „Wilka” i Karola Sawickiego. Łącznikiem oddziału leśnego „Wiąz” z KO mjr. Karolem Sękiem był Kazimierz Izdebski „Kazik”. W 1947 roku PAS na terenie XII KO NSZ utworzono sekcje: pieniężną, której zadaniem było zdobywanie pieniędzy i egzekucyjną, która miała na celu wykonywanie egze-

¹⁸ ASW VIII WKW, sygn. VIII KO/914/92/UN. Wyciąg z protokołu przesłuchania Jana Osiela „Jastrzab”, Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Siedlcach, Siedlce, dnia 23 VI 1948 roku.

¹⁹ ASW VIII WKW, sygn. VIII KO/914/92/UN. PP S. Oknińskiego.

²⁰ ASW VIII, sygn. VIII KO/914/92/UN. PP K. Sawickiego „Mały”, WUBP w Lublinie, Lublin, dnia 6 V 1948 roku.

²¹ Relacja Zofii Kowalskiej siostry S. Oknińskiego „Zycha” (zbiory Zygmunta Goławskiego).

kucji na członkach PPR, funkcjonariuszach MO, UB i ORMÓ. Broni dla PAS dostarczał komendant placówki Domanice, ppor. Bronisz²².

We wrześniu 1947 roku oddział „Wiąz” znalazł kwaterek we wsi Chromna. Tadeusz Ługowski przyjął ich niechętnie i wobec obawy zemsty ze strony funkcjonariuszy siedleckiego UB skierował oddział do miejscowości: Lucynów, Wielgorz i kolonii Radzików. W Lucynowie Hieronim Dybowski przyjął żołnierzy z oddziału „Wiąz” na kwaterę. Następnie w nocy oddział poszedł do Radzikowa, w rodzinne strony Henryka Jasińskiego „Groma”. Dowódca oddziału Tadeusz Moniuszko „Mrok” udał się na kolonie wołyńskie. Miało tam dojść spotkania łącznika oddziału „Wiąz” Kazimierza Izdebskiego z KO mjr. Karolem Sękiem „Jakubem”. Z Komendantem Okręgu spotkać się mieli: Stanisław Okniński „Zych”, Tadeusz Moniuszko „Mrok” i Janusz Olczak „Kobus”. Ta część oddziału ruszyła w kierunku Siedlec, a pozostali pod dowództwem Karola Sawickiego „Małego” udali się do Jaty. W październiku 1947 roku doszło do spotkania Kazimierza Izdebskiego z Tadeuszem Moniuszką „Mrokiem” w lasach na terenie powiatu sokołowskiego. Kazimierz Izdebski jako łącznik przekazał Tadeuszowi Moniuszce, że KO XII Karol Sęk nie ma żadnych kontaktów z KG NSZ w Warszawie. W październiku 1947 roku oddział dywersyjny „Wiąz” utrzymujący kontakt z Karolem Sękiem za pośrednictwem Kazimierza Izdebskiego „Kazika”, „Białego” wobec utraty łączności z mjr. Karolem Sękiem został rozwiązany przez zastępcę Komendanta PAS Karola Sawickiego „Małego”. Nastąpiło to na kolonii Wyłazy-Dąbrówka na terenie powiatu siedleckiego, gdzie w opuszczonej przez gospodarza stodole żołnierze z oddziału „Wiąz”: Henryk Jasiński „Grom”, Stanisław Wierzchucki „Sęk”, Janusz Olczak „Kobus”, „Wrzos” (NN) i „Boruta”(NN) mieli przejść do oddziału WiN pod dowództwem Władysława Łukasika „Młota” lub też wyjechać na Ziemię Odzyskane.

Tak więc w październiku 1947 roku oddział „Wiąz” noszący nazwę Okręgu XII NSZ został całkowicie rozwiązany. Wraz z tym faktem kończy się działalność bojowa XII Komendy Okręgu Narodowych Sił Zbrojnych „Podlasie”. Ostatni oddział bojowy NSZ Okręgu „Podlasie” uzbrojony był w: 2 RKM niemieckie, 2 RKM radzieckie typu Diegtiariew, 1 MP wz 43, 2 PPSz., 3 KBK, 10 granatów.²³

Dowódcy PAS XII Okręgu Narodowych Sił Zbrojnych Tadeusz Moniuszko „Mrok” i Stanisław Okniński „Zych” wyjechali na Ziemię Zachodnie, gdzie zostali aresztowani przez UB.

²² ASW VIII WKW, sygn. VIII KO/914/92/UN. PP S. Oknińskiego.

²³ Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Siedlcach, Siedlce, dnia 17 VII 1948 roku, ASW VIII, sygn. VIII KO/914/92/UN. PP R. Mikołajczyka.